

GLOBAL BARQARORLIK VA EKOLOGIK BOSHQARUV: GLOBAL KORPORATSIYALAR UCHUN STRATEGIYALAR

Mirzayev Abdurasul Xalimjanovich

*Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi,
Global Menejment magistr tinglovchisi,
ish joyi : "Xalq banki" ATB*

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnologiyalar davrida global barqarorlik va ekologik boshqaruv korporativ strategiyalarda muhim o'rin egallaydi. Mazkur maqolada global korxonalar uchun barqarorlik va ekologik boshqaruv strategiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, korporativ qaror qabul qilish jarayonida ekologik omillarni hisobga olishning ahamiyati va amaliy yo'nalishlari ko'rib chiqiladi. Maqolada qiyinchiliklar, imkoniyatlar va innovatsion yondashuvlar ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: global barqarorlik, ekologik boshqaruv, korporativ strategiya, yashil texnologiyalar, innovatsiya.

Abstract: In the era of information and technology, global sustainability and environmental management play a crucial role in corporate strategies. This article analyzes sustainability and environmental management strategies for global corporations. Furthermore, it examines the importance and practical approaches of incorporating environmental factors into corporate decision-making processes. Challenges, opportunities, and innovative approaches are also discussed.

Keywords: global sustainability, environmental management, corporate strategy, green technologies, innovation.

Kirish

Hozirgi global iqtisodiy va ekologik sharoitda kompaniyalar uchun barqarorlik va ekologik boshqaruv nafaqat ijtimoiy mas'uliyat, balki strategik raqobatdoshlik omillaridan biriga aylandi. Tezkor texnologik taraqqiyot, global isish va tabiiy resurslarning chegaralanganligi korporativ qarorlar jarayonida ekologik omillarni hisobga olishni zarur qiladi. Shuningdek, iste'molchilar va investorlar kompaniyalardan faqat moliyaviy natijalarni emas, balki ekologik va ijtimoiy mas'uliyatni ham talab qila boshladi. Asrlar tutash kelgan pallada butun insoniyat, mamlakatimiz aholisi juda katta yekologik havfga duch kelib qoldi. Buni sezmaslik, qo'l qovushtirib o'tirish – o'z- o'zini o'limga mahkum yetish bilan barobardir. Afsuski, xali ko'plar ushbu muammoga beparvolik va mas'uliyatsizlik bilan munosabatda bo'lmoqdalar.

Natijalar

Ekologik havfsizlik muammosi allaqachonlar milliy va mintaqaviy doiradan chiqib, butun insoniyatning umumiy muammosiga aylangan. Tabiat va inson o'zaro muayyan qonuniyatlar asosida munosabatda bo'ladi. Bu qonuniyatlarni buzish o'nglab bo'lmas yekologik falokatlarga olib keladi.

Bu havfni ancha kech, 70-yillarning boshlaridagina anglay boshladik. Ushanda mazkur masala dunyo miqyosidagi taraqqiyotga bag'ishlangan dastlabki g'arb modellarida keskin qilib qo'yilgan yedi. Bu hol bamisoli «bomba portlaganday» ta'sir yetdi. Insoniyat qanday havf qarshisida turganligini, atrof muhitga inson faoliyati tufayli yetkazilayotgan zarar qanday natijalariga olib kelganligini yaqqol his etdi.

Insonning tabiat imkoniyatlarini va uning rivojlanish qonuniyatlarini xisobga olmay, jadal yuritilgan xo'jalik faoliyati, Rim klubining «XXI asr yo'li» deb atalmish tadqiqotlaridan birida ko'rsatib o'tilganidek, Yer yuzida tuproq nurashi, o'rmonlardan maxrum bo'lish, baliqlarning xaddan tashqari ko'p ovlanishi, tuzli yomg'irlar, atmosfera ifloslanishi, ozon qatlami buzilishi va xokazolarning ro'y berishiga olib keldi. Mutaxassislarning baholashlaricha, 2030 yilga borib o'rmonlar yegallab turgan maydon quruqlikning 1/6 qisminigina tashkil yetadi, holbuki, XX- asrning 50-yillarda ular 1/4 qismni yegallagan yedi. Jaxon okeanining suvlari halokatli ravishda ifloslanib bormoqda, uning takroriy maxsuldorligi keskin pasaymoqda. Jadal sur'atlar bilan yuz berayotgan urbanizatsiya jarayonlari shaharlarning asosiy aglomeratsiyalari eng yirik ifloslantirish manbalriga olib keldi. Tarkibida oltingugurt qo'sh oksidi bo'lgan tuzli yomg'irlar yog'ishi ko'paydi. Buning natijasida butun dunyoda ekologik muhitning yomonlashuvi bilan bog'liq turli-tuman kasalliklar soni ortib bormoqda. Hozirgi vaqtda jaxon fan-texnika taraqqiyoti jadal rivojlanishi munosabati bilan tabiiy zahiralaridan xo'jalik maqsadlarida tobora ko'proq foydalanilmoqda. Buning ustiga, dunyo aholisi yildan-yilga o'sib borib, ko'proq miqdorda oziq-ovqat, yonilg'i, kiyim-kechak va boshqa narsalarni ishlab chiqarish talab qilinmoqda. Bu esa o'rmonlar egallab turgan maydonlarning jadal sur'atlarda qisqaririshiga, cho'l-saxrolarning bostirib kelishiga, tuproqning buzilyshiga, atmosferaning yuqorida joylashgan ozon to'sigi kamayib ketishiga, yer havosining o'rtacha harorati ortib borishiga va boshqa holatlariga sabab bo'lmoqda.

Muhokama

Hozirgi vaqtda jaxon fan-texnika taraqqiyoti jadal rivojlanishi munosabati bilan tabiiy zahiralaridan xo'jalik maqsadlarida tobora ko'proq foydalanilmoqda. Buning ustiga, dunyo aholisi yildan-yilga o'sib borib, ko'proq miqdorda oziq-ovqat, yonilg'i, kiyim-kechak va boshqa narsalarni ishlab chiqarish talab qilinmoqda. Bu yesa o'rmonlar yegallab turgan maydonlarning jadal sur'atlarda qisqaririshiga, cho'l-saxrolarning bostirib kelishiga,

tuproqning buzilyshiga, atmosferaning yuqorida joylashgan ozon to'sigi kamayib ketishigasabab bolmoqda.

Sanoat transformatsiyasining asosiy xususiyatlari:

1. Bu raqamli Transformatsiyaning ajralmas qismi bo'lib, boshqa narsalar qatorida sanoat buyumlari internetini o'z ichiga oladi. Sanoat transformatsiyasi diskret, uzluksiz yoki partiyaviy ishlab chiqarishning ishlab chiqarish qismiga qaratilgan. Shunday qilib, zavodlar, fabrikalar, konlarning operatsion faoliyati sanoat transformatsiyasining bevosita ta'siri ostida.

2. Sanoat transformatsiyasi ishlab chiqarishni bosqichma-bosqich takomillashtirish konsepsiyasini qo'llab-quvvatlaydi.

3. Sanoat transformatsiyasining asosiy vazifalaridan biri qarorlar va qabul qilingan amaliyotlarni uzoq ishlab chiqarish maydonchalariga muvofiqlashtirish, boshqarish va takrorlashdir. Ishlab chiqarish geografik va tashkiliy jihatdan taqsimlangan tuzilma bo'lib, ko'pincha saytlar bir-biridan yuzlab yoki hatto minglab kilometr masofada joylashgan. Saytlarning ishlab chiqarish madaniyatidagi heterojenlik va farqlar jarayonlarni standartlashtirishni qiyinlashtiradi. Bunday holda, sanoat transformatsiyasining asosiy vazifalaridan biri nafaqat biznes muammosiga mos yechim topish, balki uni uzoqdan ishlab chiqarish maydonlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish va takrorlashni ta'minlashdir.¹⁷

4. Sanoat transformatsiyasi korxonaning aktivlari, jarayonlari va mahsulotlarini o'z ichiga oladi:

✓ Aktivlarga yo'naltirilgan tashabbuslar asosiy ishlab chiqarish uskunalari samaradorligi va samaradorligini oshirish sohalarini o'z ichiga oladi;

✓ Mahsulot tashabbuslari korxona tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulot sifatini oshirish hamda nuqsonli yoki nomuvofiq mahsulotlar miqdorini kamaytirish, ishlab chiqarish siklini qisqartirish yo'nalishlarini o'z ichiga oladi;

✓ Operatsiyaga yo'naltirilgan tashabbuslar mahsulot ishlab chiqarish yoki korxona mijozlariga xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish uchun ishlab chiqarish sexlari, bo'limlari va bo'linmalari o'rtasidagi o'zaro funksional hamkorlikni takomillashtirish yo'nalishlarini o'z ichiga oladi.

Transformatsiyani amalga oshirish va korxonani o'zgartirish biznesni yuritish uslubidagi tub o'zgarishlarni anglatadi. Bu tashkilotning asosiy texnologiyasini, kompaniyaning o'z

¹⁷ . Штомпка, П. Социология социальных изменений / пер. с англ.; под ред. В.А. Ядова. М., 1996.

2. Райзберг, Б.А., Лозовский, Л.Ш., Стародубцева, Е.Б. Современный экономический словарь. [Электронный ресурс] URL: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=67315>. Дата обращения: 30.04.2014

jamoalarini tuzish usulini yoki o'z mahsulotlarini ishlab chiqish va sotish usulini o'zgartirishni o'z ichiga olishi mumkin.

Butun dunyo bo'ylab ishlab chiqarish korxonalari hozirda chukurlashtirilgan transformatsiyalarni amalga oshirmokda. Tashqi bozor sharoitlarining o'zgarishi va texnologik innovatsiyalar, raqobat muhiti shartlarini o'zgartirish - ishlab chiqarish korxonalari uchun o'sish, o'zgarish va iqtisodiy imkoniyatlarning yangi davri keladi.

Ushbu o'zgarishlarning ta'sirini tahlil qilish uchun 300 dan ortiq xalqaro firmalar rahbarlar so'rovdan o'tkazildi. Bozor rahbarlari bilan o'tkazilgan so'rov va suhbatlar davomida ma'lum bo'ldiki raqobatbardoshlik butunlay o'zgarishlarga javoban transformatsiyaga bog'liq bozor sharoiti va texnologiya rivojlanishini xsobga oladi. Maqsad nafaqat "mahsulotlarni yaxshilash" - innovatsion va ajralib turadigan mahsulotlarni yaratish va mijozlar talablariga javob beradigan xizmatlar, balki "yaratish jarayonlarni takomillashtirish" — dizayn, boshqaruv va ishlab chiqarishni takomillashtirish konsepsiyadan boshlab ishlab chiqarishgacha bo'lgan innovatsion rivojlanishning to'liq yo'lini qamrab oladigan jarayonlar ishlash va doimiy takomillashtirish uchun yopiq geribildirim davrini shakllantirish va butun korxona faoliyatini muvofiqlashtirish.

Bugungi kunda bozor va texnologik kuchlar kuchayib borayotgani sababli

ishlab chiqarish sanoatida strategik o'zgarishlarsiz qochib bo'lmaydi. Ko'proq ishlab chiqaruvchi firmalarning uchdan ikki qismi (68%) sezilarli hissa qo'shadi biznes jarayonlarini o'zgartirish. Geografik jihatdan Yevropada eng katta shimolga qaraganda asosiy operatsion modellarni qayta ko'rib chiqishni kutayotgan firmalarning ulushi (74%), Amerika (64%) va Osiyo (67%).

Transformatsion o'zgarishlar uchun o'zgaruvchan raqobat muhitini hisobga olgan holda mutlaqo yangi fikrlash tarzi. Ishlab chiqarishdagi o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlari strategiya va rejalashtirishni qayta ko'rib chiqish, xizmatga e'tibor qaratish va hamma joyda innovatsiya. Ushbu mavzularga berilgan ustuvorliklar umuman olganda muhim rol o'ynashi mumkin daromadlar va xarajatlar.

Strategiya va rejalashtirishni qayta ko'rib chiqish So'rov natijalariga ko'ra, biznesdagi muvaffaqiyatning asosiy omili rivojlanishdir mahsulotlar uchun strategiyalar va rejalashtirish (respondentlarning 43%), xizmatlar (37%) va ishlab chiqarish jarayonlari (31%). Umuman olganda, strategiyalar va rejalashtirish raqobatbardoshlikka ta'sir ko'rsatish bo'yicha ishlab chiqarish jarayonlaridan oldinda. Buning sabablaridan biri strategiya va rejalashtirishga e'tiborning ortishidir unumdorlikni oshirishning an'anaviy usullari deyarli mavjudligida yotadi charchagan. Respondentlarning yarmidan ko'pi (52%) amalda buni aytishadi ishlab chiqarish operatsiyalari sohasida tejamkorlik imkoniyatlarini tugatdi. Garchi bu ko'rsatkich ish hali tugallanmaganligini ko'rsatadi, respondentlarning

65% Menejrlarning fikriga ko'ra, operatsiyalarni optimallashtirish endi minimal bo'lib qoldi uzoq muddatli raqobatdosh ustunlik vositasi emas, balki sanoat talabi, orqali uch yil ichida bu ko'rsatkich 71% gacha o'sadi.

Yuqoridagi ma'lumotlar asosida xulosa sifatida ta'kidlashimiz joizki Global barqarorlik va ekologik boshqaruv korporativ strategiyalarning asosiy elementlaridan biriga aylanib ulgurdi. Korxonalar faqat iqtisodiy samaradorlikni ko'zlab emas, balki ekologik mas'uliyatni ham hisobga olishi kerak. Innovatsion texnologiyalar va yashil strategiyalar orqali kompaniyalar o'z biznes modelini mustahkamlab, ham ijtimoiy, ham ekologik muammolarni yechishda samarali natijalarga erishishi mumkin.

References

1. Штомпка, П. Социология социальных изменений / пер. с англ.; под ред. В.А. Ядова. М., 1996.
2. Uzbekistan Green Finance Center. (2022). *Green Financial Instruments and ESG Practices in Uzbekistan*.
3. Fayzullayev, A. (2020). Environmental Risks in Industrial Regions of Central Asia. *Journal of Environmental Studies*, 18(2), 71–83.
4. Suyunova D.D. Rakamli korporativ boshkaruvni joriy etishning ilg'or xorij rivojlangan mamlakatlar tajribasi va ijobiy tomonlarini joriy qilish. European science international conference: analysis of modern science and innovation. <https://esiconf.org/index.php/AMSI/article/view/2552/2376>.2025, fevral.
5. Suyunova D.D. Rakamli iktisodiyot tizimi iktisodiyotni rivojlanishining elektron mexanizmi. European science international conference: analysis of modern science and innovation. <https://esiconf.org/index.php/AMSI/article/view/2559/2375>.2025, fevral.
6. Suyunova D.D. Factors affecting the digitalization of corporate management in joint joint stock companies and scientific approaches to risk assessment. "Ekonomika i sotsium" №11(126). https://www.iupr.ru/.files/ugd/b06fdc_5772198_b03034_ea1_b82d7241321.acec8.pdf,index.true.2024, noyabr.
7. Suyunova D.D. Korporativ boshqaruvning samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalasiga ilmiy qarashlar. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. 7-son, UO'K: 35.073.6. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss.7-pp.393-402>.2024, iyul.
8. Suyunova D.D. Corporate in joint stock companies ways to use digital technologies to improve management. European journal of research development and

sustainability (EJRDS). Vol. 4 no 09, issn: 2660-5570. <https://scholarzest.com/index.php/ejrds/article/view/3825/3055>. 2023, sentyabr.

9. Suyunova D.D. Korporativ boshqaruvning samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalasiga ilmiy qarashlar. Iqtisodiy tarqqiyot va tahlil ilmiy elektron jurnali. ORCID: 0000-0003-0309-244X. 7-son-iyul, 2024.